

4/2011

42. vuosikerta
Kasvatusopillisen aikakauskirjan 148. vuosikerta
Kasvatus ja koulun 97. vuosikerta

Kasvatus

Pääkirjoitus

Jyrki Hilpelä 302 Kirjoittamisesta ja vähänlukemisestakini

Artikkeleita

- Päivi Tynjälä – Hannu L.T. Heikkinen 302 Integratiivinen pedagogiikka opetus-
– Ulla Kiviniemi harjoittelussa opettajan autonomisuuden
tukena
- Juhani Rautopuro – Visa Tuominen 316 Vastavalmistuneiden opettajien
– Antero Puhakka työllistyminen ja akateemisten taitojen
tarve
- Leena Rantala 328 Suosikkilehdistä sukupuoli- ja juuriin:
Kriittiset medialukutaidot koulun arjessa
- Kaisa Kähäri – Anna-Maria Väisänen 337 Opiskelijoiden vuorovaikutuksen
Leena Laurinen – Miika Marttunen tukeminen verkko oppimisympäristössä

Puheenvuoroja

- Seija Lintukangas – Päivi Palojoki 351 Kouluyhteisön toimijatahojen välisten
rajapintojen ylittäminen
koloruokailuympäristössä
- Kari Uusikylä 358 Voiko tieteellinen luovuus elää
akateemisilla markkinoilla?
- Juhani Tähtinen – Risto Ikonen 364 Aikamme tieteellinen julkaisupolitiikka –
järjen voitto vai paljon melua tyhjästä?

Juha Hakala	371	Kannattaako tutkijan julkaista?
Olli Löytty	376	Miksi en saa aikaiseksi ainuttakaan kansainvälistää artikkelia?
Pauli Siljander	378	Tutkimuksen keskittämispolitiikka ja julkaisukäytänteet
Kaisa Leino – Päivi Torvelainen	382	Kirjoittamisen taito on asiantuntijan avaintaitoja

Kirja-arviointeja

Johanna Hurtig – Merja Laitinen – Katriina Uljas-Rautio (toim.)	386	Ajattele itse! Tutkimuksellisen lukutaidon perustet (<i>Pirjo Linnakylä</i>)
Heini Paavola – Mirja-Tytti Talib	389	Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa (<i>Leena Graeffe ja Leena Lestinen</i>)
Anu Arvonen – Liisa Katva – Anne Nurminen	389	maahanmuuttajien oppimisvaikeuksien tunnistaminen (<i>Leena Graeffe ja Leena Lestinen</i>)
Johanna Lasonen – Jani Ursin (toim.)	393	Koulutus yhteiskunnan muutoksissa: jatkuvuuksia ja katkoksia (<i>Elias Pekkola</i>)
Johanna Lasonen – Jani Ursin (toim.)	397	Koulutus yhteiskunnan muutoksissa: jatkuvuuksia ja katkoksia (<i>Taina Saarinen ja Sari Pöyhönen</i>)
Pekka Räihä	401	Koskaan et muuttua saa! Luokanopettaja-koulutuksen opiskelijavalintojen uudistamisen vaikeudesta (<i>Annarilla Ahtola</i>)

English Summaries

404

Kirjoittajat

406

Pääkirjoitus

Kirjoittamisesta ja vähän lukemisestakin

Vuosikymmenten aikana olen ”viran puolesta” lukenut määrättömän joukon tekstejä. Usein lukemisen jälkeen tulee tunne, että on taas työtä tehty. Sitten tulee apeus. Miksi tämä tai tuo ei kirjoita paremmin? Eikö hänellä kirjoittajana ole minkäänlaista kunnianhimoa? Kirjoitustehtävän, jolta luki- ja odottaa hengen lentoa, hän panee paperille kuin kauppalistan. Ajatus, että hänellä on tarina kerrottavanaan ja että sen hän voi tehdä hyvin tai huonosti, ei liene käynyt hänen mielessään. Vai onko sittenkin kysymys laatuvaatimukset syrjäyttävästä aikataulutetusta suorituspakosta? Vai strategisesta ajattelusta, joka hakee optimaalisen panos-hyötysuhteen?

Miten tarina kerrotaan hyvin? Vastaus ei ole vain joidenkin harvojen vihkiytyneiden salatieta. Voidaan esittää joukko koeteltuja tunnusmerkkejä. Kielenkäyttö on taloudellista, suorastaan niukan tuntuista, mutta osumatarkkaa. Jäsennys on huolellisesti harkittu, logiikka peittämätön. Tarinalla on kyky viedä mukanaan. Ja lopuksi lukijalle tarjotaan yllätys tai oivallus. Jos esityksen sisältö on jo muista yhteyksistä lukijalle niin tuttu, että nukahtamisvaara on ilmeinen, ei tekstillä ole ainakaan sille lukijalle minkäänlaista informaatioarvoa. Kertojan ei pidä tarjoilla itsestäänselvyyskisiä. Sillä, joka kertoo tarinan ja käyttää toisten aikaa, on velvollisuus tuoda esiin jotakin odottamatonta.

Hyvistä kirjoittajista on runsaasti esimerkkejä. Heitä kannattaa lukea ja ottaa opikseen. Otan esiin joitakin omista suosikeistani. Pentti Haanpää ja Anton Tšehov ovat tiiviin kerronnan ja osuvan sanankäytön mestareita. Läntisen naapurimaan August Strindberg osaa suvereenisti kuljettaa tarinaa. Ranskankielisessä maailmassa esiintyy taidokasta sanankäyttöä siinä mitassa, että sanataiteen ystävä voi vain manailla elämän lyhyyttä. Ranskan kieltä opetteleva käy usein läpi Simenonin suppeita ja kielellisesti helppoja dekkareita. Komisario Maigretista tulee joksikin aikaa pysyvä seuralainen. Simenon on ”portti” vaativampaan kirjallisuuteen. Mutta yksi ja toinen palaa Simenonin ulkoisesti vaatimattomiin niteisiin. Mutkattomuus, jolla kirjailija luo kohtauksen toisen jälkeen, viehättää vielä sittenkin, kun sanakirjan jatkuva selailu on jo jäänyt taakse. Simenonin tarinoiden valtti ei ole vauhti eikä toiminta. Hänen vahvuutensa on muualla. Hän rakentaa eräänlaisia pieniä tutkielmia ihmiselämästä. Toinen ihmiselämän tutkija on Albert Camus. ”Sivullinen” ja ”Rutto” jäävät lähtemättömästi lukijan mieleen. Simone de Beauvoirin ”Mandariinit” elämäntavan ja epookin kuvauksena kestää useamman lukemisen. Viimeksi minuun on tehnyt vaikutuksen venäjänjuutalainen ranskaksi kirjoittava Irene Nemirovsky. Hän kuoli Auschwitzissa, mutta tuli muutama vuosi sitten kautta maailman tunnetuksi postuumisti julkaistulla teoksella ”Ranskalainen sarja”. Menestys avasi tien aikaisempien teosten uudelleen julkaisemiselle. Viiltävän teräväksi ihmiskuvaajaksi Nemirovsky osoittautuu omaelämäkerrallisessa teoksessaan ”Le vin de solitude”.

Yliopistossa ei tarvitse kirjoittajana olla maailman huippujen tasoa. Se ei silti merkitse, että kaikki käy. Tutkinnon suorittaneen odotetaan osaavan kirjoittaa hyvällä kielellä omasta alastaan. Hyppäys akateemiseen kirjoitettuun suomen kieleen saattaa olla melkoinen, jos aikaisemmin on

kirjoitellut vain viestejä kavereille. Riittävä taso pyritään takaamaan kirjoittamisen kurseilla. Kirjoittaminen englanniksi on saanut vuosi vuodelta enemmän painoarvoa. Entä jos jostakusta tulisi kansainvälinen tähti jo ennen väittelyä? Kelpaisi siinä paistatella niin kotiyliopiston kuin opettajienkin. Näkyvyyttä ei koskaan voi saada liikaa. Mutta eivätkö jatko-opiskelijat silloin ole vaarassa joutua itsensä ulkopuolisen tahon kunnianhimon instrumentiksi? Ketä englanniksi kirjoittaminen palvelee?

Jos kirjoittamisessa olisi kysymys samanlaisesta teknisestä taidosta kuin jonkin tietokoneohjelman käyttö, voisi opetuksesta vastuullinen taho luvata, että kurssin käyneet osaavat kirjoittaa. Mutta hyvin kirjoittaminen ei palaudu jäännöksettä joukkoon yksinkertaisia sääntöjä. Kirjoittaminen liittyy kiinteästi joukkoon muita asioita. Näitä ovat aktiivinen lukeminen, kyky problematisoida, kiinnostus kieleen ja sen käyttöön sekä oman kirjoittajan äänen hakeminen, tietoinen halu kehittyä kirjoittajana. Oikotietä ei ole. Hallinnollisella määräyksellä ei voi polkaista maasta omaperäisiä ja osaavia kirjoittajia.

Yliopistossa kirjoittamisen kurssit liitetään kokonaisuuteen, josta voi käyttää termiä ”tieteellinen koulutus”. Sen tavoitteena on saada opiskelijat sisäistämään tieteellinen ajattelu. Kirjoittamisen kohdalla tavoite kiteytyy kysymykseksi, miten tieteenalalla argumentoidaan. Sen oppimisen kannalta keskeistä on oman alan kirjallisuuden laaja lukeminen. Hyvän argumentin erottaminen huonosta on luonteeltaan hiljaista tietoa, jonka saa harjaantumisen myötä. Myös omien ajatusten suhteuttaminen ja testaaminen vaatii lukemista. Omien ajatusten törmäyttäminen sopivasti poikkeaviin synnyttää uusia ideoita. Omien tutkimuskysymysten muotoilu on osuvampaa, jos voi nojata laajaan lukeneisuuteen. Opiskelijat kokevat usein outona ajatuksen, että tiede on myös estotonta leikkiä ajatuksilla. Se on välttämätöntä urautuneesta ajattelusta irti pääsemiseksi. Niin tieteelliseen ajatteluun kuin kirjoittamiseenkin kuuluu erottamattomasti kritiikki. Kokoan edellä sanotun seuraavasti: Yksittäisen tutkijan kohdalla tieteellinen ajattelu kiteytyy elämäntavaksi, jonka reunaehdot ovat selvästi määriteltävissä. Tämän elämäntavan keskeinen osa on ajatusten vaihto muiden kanssa. Siten tutkijan identiteettiin sisältyy pyrkimys parantaa omaa ilmaisukykyä.

Yrittäessämme saada opiskelijan omaksumaan tieteellisen ajattelutavan joudumme toisinaan kivisen pellon kyntäjäksi. Tutkimukseen suuntautuminen ei ehkä alkuunkaan istu opiskelijan identiteettiin ja elämäntapaan. Hän ”kärsii” tutkinnon teoreettiset elementit vain todistuksen takia. Hän tähtää käytännön työtehtäviin, mutta haluaa parantaa vaihtoarvoaan työmarkkinoilla yliopistotodistuksella. Lukeminen jää pakollisiin kurssikirjoihin. Tutkijoiden ”keskustelut” tuntuvat käsittämättömiltä ja loputtoman ikäviltä. Asioiden problematisointi on hänestä turhaa venkoilua ja kritiikki riidan hakemista. Hän on puhuja eikä kirjoittaja. Hän ei tunne mitään tarvetta kehittyä kirjoittajana. Tieteelliseen ajatteluun kytketty kirjoittajakoulutus voi siis saada varsin nihkeän vastaanoton.

Perinteisesti opetus yliopistossa on ollut tiedelähtöistä. Se on tähännyt tutkijan valmiuksiin. Kirjoittaminen on istutettu tähän viitekehykseen. Mutta senkin, mikä on ollut selvää vuosisatoja, meidän aikamme ujostelematta kyseenalaistaa. EU-maissa on poliittisella taholla nostettu kilpailukyvyyn nimissä esiin ”työelämälähtöisyyden” vaatimus. Sekä tutkintojen että tutkimuksen tulee selvästi osoitettavalla tavalla palvella työelämää. Millaista eroa tämän vaatimuksen toteuttaminen merkitsee suhteessa yliopistojen aikaisempaan elämään? Otan esimerkin Lundin yliopistossa opettavan Björn Larssonin teoksesta ”Filologens dröm”. Yliopiston ranskankielen professori tutkii antaumuksella ranskankielen varhaisvaihetta ja sen ohessa toimittaa vanhoista käsikirjoituksista kriittisiä laituksia. Tieteen kannalta hänen toiminnassaan ei ole mitään vikaa. Hän on kelpo tutkija. Mutta hänen yhä harvenevalla kuulijajoukolleen pienikin luentosali alkaa tuntua liian suurelta. Väitöskirjan tekijät ovat kokonaan kaikonneet. Kollegat antavat hienotunteisesti ymmärtää, että ranskankielen historian osuutta opetuksessa voisi reilusti vähentää. Professori paran on yhä vaikeampi saada yliopiston päätöksentekijät vakuuttuneiksi toimintansa ”hyödyllisyydestä”. Sattu-

malta hän tapaa entisen oppilaansa, joka omalta kohdaltaan valittaa, ettei yhteiskunnalla ole mitään käyttöä hänen tietämykselleen. Niin. Mihin voisikaan kaiken mittapuuksi nostettu ”työelämä” käyttää ranskankielen historian tuntijan tietoja?

Tässä numerossa – vaikka kyseessä ei varsinainen teemanumero olekaan – käsitellään laajasti kirjoittamisen teemaa julkaisemisen näkökulmasta. Mukaan on pyydetty puheenvuoroja, joissa käsitellään tieteellistä julkaisemista niin kielikysymyksen, tutkijan aseman kuin taloudenkin näkökulmasta.

Tämä on viimeinen pääkirjoitukseni. Kauteni päätoimittajana päättyy vuoden lopussa.

Jyrki Hilpelä

Tiivistelmät

Tynjälä, Päivi – Heikkinen, Hannu L.T. – Kiviniemi, Ulla. 2011. INTEGRATIIVINEN PEDAGOGIIKKA OPETUSHARJOITTELUSSA OPETTAJANAUTONOMISUUDEN TUKENA. *Kasvatus* 42 (4), 302–315.

Artikkelissa esitellään opetusharjoittelun toteutustapa luokanopettajakoulutuksessa, jossa integratiivista pedagogiikkaa soveltaen yhdistetään kasvatustieteen syventäviä opintoja harjoitteluun. Integratiivinen pedagogiikka on periaate, jonka mukaan oppimistilanteissa yhdistetään asiantuntijuuden keskeisiä elementtejä: teoreettista tietoa, käytännöllistä osaamista ja itsesääätelytaitojen kehittämistä. Tavoitteena on opettajan ammatillisen autonomian kehittäminen. Artikkelissa esitellään toisen asteen pedagoginen paradoksi, jonka opettajankouluttaja väistämättä kohtaa, jos hän tavoittelee tulevien opettajien ja heidän oppilaidensa autonomisuutta. Tutkimuksen empiirisessä osassa analysoidaan sisällönanalyysin avulla, miten opiskelijat ja harjoittelua ohjaavat opettajat kokevat harjoittelun. Aineistosta nousevat esille kokemukset yhteisöllisyydestä, moniammatillisen yhteistyön avautuminen, mahdollisuus reflektiiviseen dialogiin sekä autonomisuuden kehittymisen dilemmaattisuus, joka liittyy kantilaiseen pedagogiseen paradoksiin. Tulokset tukevat aikaisempia tutkimuksia ohjauksen merkityksestä autonomisuuden tukemisessa; opiskelijan vastuun vähittäinen lisääntyminen harjoittelun aikana kasvattaa kohti ammatillista autonomiaa.

Asiasanat: integratiivinen pedagogiikka, opetusharjoittelu, reflektiivinen opettajankoulutus, kasvatustieteiden filosofia, kasvatustieteen etiikka, autonomia, professio

Rautopuro, Juhani – Tuominen, Visa – Puhakka, Antero. 2011. VASTAVALMISTUNEIDEN OPETTAJIEN TYÖLLISTYMINEN JAAKATEEMISTEN TAITOJEN TARVE. *Kasvatus* 42 (4), 316–327.

Tässä artikkelissa kuvatussa tutkimuksessa selvitettiin sitä, onko aineen- ja luokanopettajiksi valmistuneiden itsensä mielestä pro gradu -työn aiheella, arvosanalla tai tutkimusmenetelmien hallinnalla ollut merkitystä heidän työllistymiseensä. Tarkastelemme Joensuun yliopistosta (nyk. Itä-Suomen yliopisto) vuosina 2003–2006 luokan- tai aineenopettajiksi valmistuneiden maistereiden (n = 846) työmarkkinatilannetta heti valmistumisvuotta seuranneessa huhtikuussa. Vertailu tehtiin pääasiallisesti luokan- ja aineenopettajatutkinnon suorittaneiden välillä.

Tulokset osoittavat, että vastavalmistuneet opettajat kokevat työmarkkinakokemuksensa perusteella pro gradunsa aiheen ja arvosanan sekä tutkimusmenetelmien hallinnan olleen vähiten työllistymiseen vaikuttaneiden tekijöiden joukossa. Myös opintojen jatkaminen tai apurahalla työskentely välittömästi perustutkinnon jälkeen on opettajille harvinaista.

Asiasanat: opettajien työllistyminen, akateemiset taidot, pro gradu -tutkielma

Rantala, Leena. 2011. SUOSIKKILEHDIST•SUKUPUOLIJÄON JUURIIN: KRIITTISET MEDIALUKUTAIDOT KOULUN ARJESSA. *Kasvatus* 42 (4), 328–336.

Artikkelin tarkoituksena on avata yksi näkökulma luokkahuonekulttuuriin, jossa voidaan oppia kriittisiä medialukutaitoja. Tarkastelen kriittisten medialukutaitojen opettamista ja oppimista sosiokulttuurisesta lähtökohdasta luokkayhteisössä tapahtuvana opettajan ja oppi-

laiden yhteisenä toimintana ja merkitysten tuottamisena tiettyjen materiaalien ja välineiden parissa. Tutkimusotteena on kouluetnografia: olen kerännyt lukuvuonna 2007–2008 osallistuvaan havainnointiin perustuvan aineiston mediakasvatuksesta eräässä kuudesluokkalaisten luokkayhteisössä. Sovellan episodivetoista analyysitapaa, ja kuvaan artikkelissa yhden kriittisten medialukutaitojen näkökulmasta merkityksellisen luokkahuonetilanteen. Episodisissa luokkayhteisö tarkastelee opettajan johdolla koulujen aikakauslehtipäivän materiaalin listoja eri-ikäisten tyttöjen ja poikien luetuimmista lehdistä ja päätyy keskeisen kriittisyyteen liittyvän idean mukaisesti juuriin (kreik. *krisis ja radix*), tässä tapauksessa kysymykseen sukupuolijaosta.

Johtopäätöksensä esitän, että yksi tapa edistää kriittisten medialukutaitojen oppimista koulussa voisi olla sellaisen luokkahuonekulttuurin luominen, jossa opettaja käyttää luovasti valmiita opetusmateriaaleja ja välineitä, luo aikaa ja tilaa erilaisille, oppilaiden elämismaailmaan liittyville merkityksenannoille ja tietoisesti ohjaa keskustelua kriittisten medialukutaitojen oppimisen kannalta mielekkääseen suuntaan, esimerkiksi kulttuurisesti rakentuneisiin arvoihin. Oppilaiden näkökulmasta kysymykseksi nousee, missä määrin eri oppilaat osallistuvat kriittisten medialukutaitojen käytäntöihin ja oppimiseen hyvin opettajajohtoisessa luokkahuonekeskustelussa, johon vain muutama oppilas puheenvuoroillaan osallistuu. Ehdotan, että kriittisten medialukutaitojen oppimisen mahdollistavan kulttuurin luominen koulun arjessa voisi myös laajemmin muuttaa koulukulttuuria kriittistä ajattelua edistävään suuntaan.

Asiasanat: medialukutaito, mediakasvatus, kriittinen ajattelu, koulukulttuuri, koulu

Kähäri, Kaisa – Väisänen, Anna-Maria – Laurinen, Leena – Marttunen, Miika. 2011. OPISKELIJOIDEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN VERKKO-OPPIMISYMPÄRISTÖSSÄ. *Kasvatus* 42 (4), 337–351.

Skriptit ovat tarkkoja toimintaohjeita, joilla jäsennetään opiskelijoiden vuorovaikutusta (esim. roolijako) ja tuetaan oppimista yhteisöllisissä opetustilanteissa. Tässä artikkelissa tarkastellaan yliopisto-opiskelijoiden vuorovaikutusta verkko-oppimisympäristössä, kun he työskentelevät joko skriptien ohjaamina tai ilman niitä. Opiskelijat (n=88) tutustuivat ensin itsenäisesti attribuutioteoriaan ja analysoivat sitten pienryhmissä tapauskertomuksia verkossa. Tutkimusaineistona ovat opiskelijoiden käymät keskustelut (n=30). Opiskelijoiden vuorovaikutusta analysoitiin tarkastelemalla viestien vastavuoroisuutta (miten paljon opiskelijat viittasivat toistensa viesteihin ja miten kriittisiä he olivat). Attribuutioteorian soveltamista tutkittiin laskemalla teorian perusteella tehtyjen tulkintojen määrä. Koeryhmän vuorovaikutus oli vastavuoroisempaa kuin kontrolliryhmän, mutta attribuutioteoriaa ryhmät sovelsivat suunnilleen yhtä hyvin. Skriptaaminen näyttäisikin tukevan sosiaalista vuorovaikutusta, mutta oppimistehtävän tulokseen se ei vaikuttanut.

Asiasanat: kollaboratiivinen oppiminen, yhteisöllinen oppiminen, verkko-oppiminen, skriptit, kriittinen vuorovaikutus